

NARODNA BIBLIOTEKA SRBIJE I KULTURA DEMATERIJALIZACIJE

(Prilozi za Izveštaj NBS o digitalizaciji : vizija, koncepti, rezultati, planovi)

NATIONAL LIBRARY OF SERBIA AND CULTURE OF DEMATERIALIZATION

(Supplements to NLS Report on Digitization: Vision, Concepts, Results, Plans)

Mr. sc. Sreten Ugrišić, upravnik Narodne biblioteke Srbije / Director of National Library of Serbia

Narodna biblioteka Srbije (NBS) / National Library of Serbia (NLS)

Beograd, Srbija

w.w.w.nbs.bg.ac.yu

Sažetak

Digitalna biblioteka Narodne biblioteke Srbije (NBS) gradi se od 2002. godine. Naredne godine je usvojen Strateški dokument o digitalizaciji, u kojem je jasno definisan cilj Digitalne NBS i prioriteta digitalizacije. 2005. godine oformljena je posebna organizaciona jedinica koja se bavi isključivo digitalizacijom – Odeljenje za razvoj Digitalne NBS. U 2006. godini kreirana je baza podataka za digitalne dokumente. Digitalna biblioteka u ovom trenutku sadrži preko pola miliona digitalnih dokumenata, organizovanih u više od 50 digitalnih zbirki, gotovo sve su online dostupne sa adrese : www.digital.nbs.bg.ac.yu.

Keywords

Digitalna NBS, digitalizacija, VBS

Abstract

Digital Library of the National Library of Serbia (NLS) has been under construction since 2002. Following year, Strategic Document on Digitization was adopted, which stipulated the aim of NLS and digitization priorities. In 2005, a separate department for digitization was founded – Department for Development of Digital NLS. In 2006, a data base for digital documents was created. Today, digital library contains over half a million digital documents organized in more than 50 digital collections which are available online www.digital.nbs.bg.ac.yu.

Keywords

Digital NLS, digitization, VBS

Prilog 1: O kulturi dematerijalizacije

Hiljadama godina unazad kultura se uspostavljala, održavala i nadograđivala kroz materijalizaciju. Sada se smer ovog procesa preokreće – kultura se obistinjuje i preobražava kroz dematerijalizaciju. Sada kultura obezbeđuje sebi uslove za život i kontinuitet kroz dematerijalizaciju, u formi informaciono-komunikacionih tehnologija, medija, mreža, polja... Nekada, oruđa i artefakti bili su gradivni elementi kulture, a sada je kultura gradivni element tehnološke i civilizacijske promene.

Kao što je nakon Gutenberga prevladala oralno-ritualnu paradigmu i time postala nemerljivo moćnija, sada kultura prevladava pisanu paradigmu, da bi kao digitalna kultura postala onoliko moćnija od pisane koliko je pisana bila moćnija od govorne. Kultura je spoznala i prihvatila da je virtuelno stvarnije od fizičkog, da je digitalno stvarnije od analognog, da je elektronsko stvarnije od opipljivog – po uinku. Jer uink je jedino stvarno merilo. Jer znak, podatak, ideja, vrednost, znanje su brži, dostupniji, prodorniji, a istovremeno precizniji, bogatiji, kvalitetniji – ako su predstavljeni u dematerijalizovanoj formi numeričkog koda, kombinacije neosetnih elektro-impulsa, mentalne šifre.

Oduvek, kultura nije ništa drugo do primat imaginarnog nad zdatim, duhovnog nad materijalnim,

BOSNIACA 43

nedodirljivog nad propadljivim. U inči materijalnog su ograničeni, u inči nematerijalnog su neograničeni. Kodiran zapis je takoj i dalekosežniji od svog opipljivog, fizičkog kerelativa. Naravno, i kodu je imanentno ograničenje – kod je ograničen u svojoj vrsti i može biti poništen drugim kodom ili anti-kodom. O tome treba voditi računa. Tehnički protokoli migracije i emulacije softverskih, hardverskih i interfejs formata treba da nam obezbede kontinuitet lakog i bezbednog pristupa i korišćenja, uprkos urojenim kratkovečnosti digitalnih formi koje su u neprekidnoj imanentnoj transformaciji i konverziji.

Kod se pokreće na logički pogon. Materijom vladaju zakoni prirode, a kodom vladaju zakoni logike, zakoni misli. Prirodni zakoni ne mogu da utiču na mentalne zakone. Ni jedan spoljni faktor ne može da preokrene ispravno izvođenje u neispravno, ili da neispravno zaključivanje postane ispravno. Dva i dva su četiri i u ratu i u miru, i u mladosti i u starosti, i na tačkici mržnje i na tačkici topljenja, i na dnu mora i na vrhu Himalaja, i u kamenu i na papiru i na ekranu i u optičkom kablju. U optičkom kablju misao se kreće brzinom svetlosti. U kulturi dematerijalizacije važi jedna srodna onoj Ajnštajnovoj: $E=ic^2$. Energija je ekvivalentna proizvodu informacije i kvadrata brzine svetlosti. Formula otprilike znači: ako dovoljno ubrzaš informaciju, ona se pretvara u energiju. Možemo da zaključimo kako je u kulturi materijalizacije promena stanja stvari i sveta prevashodno zavisila od mase, od ubrzanja kritičnog kvantiteta, dok u kulturi dematerijalizacije promena stanja stvari i sveta zavisi od informacije, tačka nije od koda, od mentalne šifre, od ubrzanja kritičnog kvaliteta..

Prilog 2: Radna definicija digitalizacije

Inicijativa Evropske komisije pod nazivom *Digitalne biblioteke* – deo programa *i2010* za pospešivanje evropske digitalne ekonomije – ima za cilj da evropske informacione resurse u inči jednostavnijim i interesantnijim u onlajn okruženju pristupa i korišćenja. Inicijativa se oslanja na bogatu evropsku baštinu, spajaju i multikulturalna i multijezična okruženja sa tehnološkim napretkom, novim poslovnim modelima, novim kulturnim potrebama. Prema ostalim relevantnim dokumentima Evropske Unije i Saveta Evrope, UNESCO-a, kao i prema dokumentu „Preporuke za koordinaciju digitalizacije kulturnog nasleđa u jugoistočnoj Evropi“ usvojenom na Regionalnom skupu o digitalizaciji kulturnog nasleđa, održanom u Ohridu marta 2005. godine u organizaciji UNESCO, kao i prema dokumentu „Smernice za rad“ koji je usvojio Komitet za digitalizaciju nacionalne kulturne i naučne baštine pri Komisiji za saradnju Srbije sa UNESCO-om, pod digitalizacijom nacionalne kulturne i naučne baštine se podrazumevaju sveobuhvatni postupci i mere koji uključuju, ali se ne ograničavaju na:

- razvoj potpunih elektronskih kataloga nacionalne kulturne i naučne baštine,
- konverzija, tj. prevođenje iz analogne u digitalnu formu nacionalne kulturne i naučne baštine i odgovarajuće dokumentacije o baštini,
- opisivanje i indeksiranje nacionalne kulturne i naučne baštine, u skladu sa meunarodno usaglašenim i prihvaćenim standardima, procedurama i protokolima
- razvoj i povezivanje programske i fizičke mreže informacionih sistema o digitalizovanoj nacionalnoj kulturnoj i naučnoj baštini,
- istraživanje digitalizovane nacionalne kulturne i naučne baštine,
- razvoj alata i instrumenata, uključujući i pravne, za različite vrste obrade i zaštite digitalizovane nacionalne kulturne i naučne baštine,
- dugotrajno čuvanje digitalizovane nacionalne kulturne i naučne baštine, uključujući i rešavanje problema promene formata fizičkih nosača i zapisa digitalnih informacija
- multimedijalno predstavljanje digitalizovane nacionalne kulturne i naučne baštine.
- obezbeđivanje trajnog i pouzdanog pristupa digitalizovanoj grafi, kao i optimalnog i bezbednog korišćenja te grafe za najrazličitije namene bez ikakvih ograničenja

Na ovaj način digitalizacijom se postiže:

- dodatna zaštita i trajno čuvanje kulturnih dobara,
- unapređenje evidencije i administracije za klasične procedure konzervacije i restauracije itd.,
- znatno veća dostupnost i uticaj kulturnih dobara preko vremenski i geografski neograničeno dostupnih resursa,
- mogućnost kvalitetnijeg i efikasnijeg proučavanja i promovisanja kulturnih dobara,
- unapređenje kompletiranja, vođenja i unapređivanja fondova i kolekcija,

- infrastrukturna i sadržinska podrška društvu znanja i multimedijalne globalne komunikacije

Definiciju digitalizacije, kao najmla e i najdinami nije tehnologije koja se primenjuje u domenu o uvanja kulturne i nau ne baštine, stoga treba kontinuirano dopunjavati i ispravljati.

Prilog 3: Kratak pregled dosadašnjih rezultata Digitalne NBS (oktobar 2007.)

Digitalna biblioteka Narodne biblioteke Srbije gradi se od 2002. godine, kada su nastale prve ideje o budućim digitalnim zbirkama. Strateški dokument o digitalizaciji Narodna biblioteka je usvojila 2003. godine, u kome je jasno definisala cilj Digitalne NBS: da fizičkim i virtuelnim korisnicima ponudi celovite, jedinstvene i visokokvalitetne digitalne zbirke dokumenata iz srpske kulturne i nau ne baštine. Ovim dokumentom su definisani i prioriteti digitalizacije: najznačajniji dokumenti za srpsku kulturu i nauku, najčešće korišćeni dokumenti, dokumenti u najlošijem stanju. Masovna digitalizacija počinje nabavkom profesionalnog skenera 2004. godine. Posebna organizaciona jedinica koja se bavi isključivo digitalizacijom, Odeljenje za razvoj Digitalne NBS, oformljena je 2005. godine i dalje je jedina takve vrste u Srbiji. U 2006. godini, kreirana je baza podataka za digitalne dokumente. Digitalna biblioteka u ovom trenutku sadrži preko pola miliona digitalnih dokumenata, organizovanih u više od 50 digitalnih zbirki, gotovo sve su onlajn dostupne sa adrese: www.digital.nbs.bg.ac.yu. Za deo grafičke, pretraživanje je moguće po osnovnim metapodacima, dok je za većinu digitalne grafičke, korisnicima omogućeno listanje i pregledanje sadržaja.

U Odeljenju za razvoj Digitalne NBS rade dve linije digitalizacije. Prva je direktno skeniranje grafičke na profesionalnom skeneru, a druga skeniranje mikrofilmovane grafičke na skeneru za mikrofilm. Odeljenje broji osmoro zaposlenih.

Prvi projekat digitalizacije i pretežno svih ostalih, bio je nacionalni projekat *Srpska dečja digitalna biblioteka*, inače deo međunarodnog projekta ICDL (International Children's Digital Library – Međunarodna dečja digitalna biblioteka), koji je za rezultat imao digitalnu zbirku 130 najboljih dečjih knjiga na srpskom jeziku. Projekat je realizovan tokom 2003. i 2004. godine, a za potrebe ove zbirke, u Biblioteci je kreirano originalno softversko rešenje, koje se sa izvesnim modifikacijama primenjuje i kod svih ostalih zbirki. Ova zbirka je onlajn dostupna na adresi: www.digital.nbs.bg.ac.yu/decije, zahvaljujući rešenim autorskim pravima preko ugovora sa izdavačima.

Najdragocenije zbirke u Digitalnoj NBS jesu digitalne zbirke rukopisnih srednjovekovnih knjiga, pisani spomenici kulture srpskog naroda. Narodna biblioteka Srbije je digitalizovala preko 1.000 rukopisnih knjiga iz svog fonda, ali i iz fondova Srpske pravoslavne crkve. Nameravamo da digitalizujemo sve rukopisne knjige koje pripadaju srpskoj baštini i omogućimo stručnoj javnosti, u prvom redu, da na jednom mestu može da konsultuje digitalne kopije ove specifične grafičke. Korisnicima su na raspolaganju diskovi sa svim stranicama rukopisa u digitalnom formatu, dok je izbor stranica za pojedine zbirke dostupan i onlajn.

Najobimniji projekat digitalizacije u Narodnoj biblioteci je digitalizacija dnevnih novina *Politika*, od prvog broja koji je izašao 12. januara 1904, pa sve do onog koji je izašao 5. oktobra 2000. godine. Projekat se realizuje od 2003. godine, okončanje projekta se očekuje početkom 2009. godine. Digitalizovane stranice *Politike* za godine od 1904. do 1941. dostupne su onlajn na adresi: www.digital.nbs.bg.ac.yu/novine/politika/ uz saglasnost izdavačke kuće *Politika*.

Digitalne zbirke koje za sve virtualne posetioce otvaraju posebne fondove Narodne biblioteke Srbije, sadrže vizuelno najatraktivniju grafičku: to su stare karte, atlas i mape iz perioda od 16. do 19. veka, grafike iz istog perioda, fotografije i razglednice kao i plakate i dokumentacioni materijal iz 19. i 20. veka. Tu je i prva digitalna muzička zbirka, koja sadrži digitalizovane ploče na 78 obrtaja, snimljene početkom 20. veka, na kojima su zastupljeni srpski umetnici, ali i inostrani kompozitori i izvođači. Ovo je jedina zbirka koja nije digitalizovana u samoj biblioteci, već u eksternim studijima za snimanje i reprodukciju zvuka.

Partnerstvo u projektu Evropske biblioteke, www.theeuropeanlibrary.org/, u koju smo uključeni 1. jula 2005, pokazalo je da smo na dobrom putu. Deset digitalnih zbirki iz Srbije, koje su zadovoljile evropske standarde u pogledu opisa zbirki, metapodataka i protokola za pristup, uključeno je na jedinstveni portal Evropske biblioteke koji omogućava pristup grafičkim i nacionalnim biblioteka 26 zemalja Evrope. Zahvaljujući partnerstvu Narodne biblioteke Srbije u ovom projektu, Portal pruža pristup do sadržaja srpskih zbirki, ali sadrži i interfejs i mnogo drugih dokumenata na srpskom jeziku. Na inicijativu Narodne biblioteke Srbije, pokrenut je projekat evropske Romske zbirke, u okviru Evropske biblioteke, projekat koji za cilj ima prikupljanje podataka o grafičkim i evropskih biblioteka na romskom jeziku, kao i digitalizaciju jednog broja odabranih knjiga na romskom jeziku i njihovu onlajn prezentaciju.

BOSNIACA 45

Digitalne zbirke Narodne biblioteke Srbije dnevno poseti oko 1.500 jedinstvenih virtuelnih korisnika, dok na mese nom nivou taj broj iznosi oko 25.000.

Narodna biblioteka Srbije nesebi no deli svoje hardverske resurse sa drugim bibliotekama i institucijama kulture u Srbiji, za koje radi skeniranje na zahtev, uglavnom retke gra e koja pripada zavi ajnim zbirkama ovih institucija.

Narodna biblioteka Srbije podržava inicijativu za osnivanjem Nacionalnog centra za digitalizaciju, od samog po etka, 2002. godine, i aktivno je u estvovala u svim aktivnostima koje je organizovao neformalni Nacionalni centar za digitalizaciju.

Narodna biblioteka Srbije je kreirala prve popularne digitalne zbirke srpske kulturne baštine i zauzela vode u poziciju na polju digitalizacije me u bibliotekama, ali i drugim institucijama kulture u Srbiji i okruženju. Moglo bi se re i da je svojevrsan uzor za druge institucije koje tek ulaze u proces digitalizacije.

Celovit prikaz digitalne NBS objavljen je kao zasebna publikacija u žanru vodi a (u dva izdanja, na srpskom i na engleskom jeziku) i dostavljen Ministarstvu kulture RS, a dostupan je svim zainteresovanim institucijama i korisnicima.

Prilog 4: Kratak opis sistema Virtuelne biblioteke Srbije i modela Dubokog kataloga NBS

Projekat VIRTUELNA BIBLIOTEKA SRBIJE (VBS) podrazumeva izgradnju sistema uzajamne katalogizacije sa Centralnim elektronskim katalogom biblioteka Srbije i onoliko lokalnih elektronskih kataloga, koliko ima biblioteka u sistemu. Od svih biblioteka lanica, sa njihovim fondovima i katalogizima, gradimo jednu, sveobuhvatnu, Virtuelnu biblioteku Srbije, u ijoj izgradnji trenutno u estvuje 100 biblioteka (iz 74 ustanova). O ekujemo da e se ve do kraja ove godine, ili po etkom slede e, ovoj grupi biblioteka pridružiti još 20 lanica.

Centralni uzajamni katalog nastao je 2003. na osnovu baze Biblioteke Matice srpske, kojoj su pridruženi katalogi NBS, Univerzitetske biblioteke „Svetozar Markovi “ i Jugoslovenskog bibliografskog instituta. Naš sistem uzajamne katalogizacije COBISS.SR (<http://vbs.nbs.bg.ac.yu/cobiss/>), funkcioniše na COBISS platformi koju su razvili , održavaju i dalje razvijaju stru njaci iz Instituta informacijskih znanosti u Mariboru i sastavni je deo COBISS.Net sistema. COBISS.Net ine, pored našeg sistema, i COBISS bibliote ko-informacioni sistemi Slovenije, Makedonije, Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Bugarske. Postignut je i sporazum izme u ovih 6 centara o me usobnoj slobodnoj razmeni bibliografskih zapisa.

Trenutno, naš Centralni elektronski katalog Virtuelne biblioteke Srbije ima oko 1.800.000 bibliografskih zapisa, a koliki je njegov zna aj za široki krug korisnika, govore i Web statistike: samo u oktobru 2007. godine, omogu io je 60.000 korisni kih pretraživanja i oko 200.000 prenosa bibliografskih zapisa.

Ovaj sistem je namenjen kako bibliotekarima, tako i najširem krugu korisnika. Bibliotekari-katalogizatori imaju komparativnu prednost rada u ovakvom sistemu, jer im je omogu eno da se jedna publikacija obra uje samo jednom na nivou sistema, a taj zapis se automatski preuzima od bilo koje lokalne baze, a istovremeno uva u centralnoj bazi. Korisnici imaju komparativnu prednost jer mogu da pretražuju kako po uzajamnom, tako i po lokalnim katalogizima biblioteka u sistemu. Kao rezultat pretrage, korisnici dobijaju jedan od 5 ponu enih formata ispisa selektovanih zapisa, uklju uju i i informacije o lokacijskim podacima. Omogu en im je i prenos odre enog broja zapisa preko mail servisa.

Pored dobijanja informacija o fondovima u bibliotekama, uzajamni katalog ima veliki zna aj za uredno ažuriranje i objavljivanje teku e bibliografije Srbije, kao i svih drugih specijalizovanih bibliografija, za formiranje razli itih statistika i izveštaja, kao i za obavljanje raznih stru nih istraživanja. To je mogu e, jer COBISS sistem pruža mogu nost postavljanja vrlo komplikovanih i duga kih upita, koriš enjem devedesetak klju nih pojmova za pretraživanje povezanih logi kim i kontekstualnim operatorima.

Preko VBS WEB stranice, svim korisnicima je omogu eno da sastave i preko mail-a dobiju bibliografije istraživa a u HTML formatu ili bibliografije lanaka traženog asopisa. Dovoljno je samo da unesu ime i prezime istraživa a ili njegov identifikacioni broj u sistemu, ili ISSN broj asopisa iji ga lanci interesuju.

Platforma COBISS pruža mogu nost primene koncepta *Dubokog kataloga*, koji se razvija u okviru elektronskog kataloga Narodne biblioteke Srbije. *Duboki katalog* omogu ava preuzimanje traženih publikacija u digitalnom punom formatu direktno iz bibliografskog zapisa u elektronskom katalogu. Katalog više nije samo baza meta-podataka o gra i, nije više samo instrument za pretraživanje po elementima opisa – ovo je nova dimenzija: supstanca. Sadržaj. Dubina. U *Dubokom katalogu* sastavni deo bibliografskog zapisa ini link ka opciji tzv. Punog teksta koji se pojavljuje na ekranu i može se itati „od korica

do korica“, odnosno preuzeti u celini ili delom, bilo štampanjem, memorisanjem na vašem hard disku ili slanjem na željenu računarsku adresu.

Duboki katalog NBS trenutno obuhvata više od 5000 bibliografskih zapisa, preko kojih možete preuzeti sadržaje različitih vrsta grafičkih prikaza: digitalizovanih knjiga, retnih rukopisa, časopisa, naučnih članaka, geografskih karata i muzičkih zapisa. Zahvaljujući konceptu *Dubokog kataloga* postoje i elektronski katalog NBS od sada se bitno samo na jedan klik blizu knjizi koju tražite, muzici koju slušate, mapi koju proučavate, linku koji citirate...

Prilog 5: Akademski časopisi Srbije u digitalnoj formi (Primena DOI brojeva u naučnim časopisima Srbije: www.doiserbia.nbs.bg.ac.yu)

DOI je jedinstvena alfanumerička niska dodeljena pojedinačnom digitalnom objektu (linku, poglavlju u knjizi i sl.), a koja omogućava uspostavljanje linka do Internet stranice na kojoj se primarni dokument nalazi. Povezivanje podataka o članovima, DOI brojeva i veb adresa obavlja se preko servisa CrossRef (www.crossref.org). Taj servis održava bazu DOI brojeva, meta-podatke i linkove do punih tekstova.

Uobičajeno je da se profesionalni izdavači naučnih časopisa obraćaju CrossRef-u za pristupanje sistemu i pripremu meta podataka prema zadatim standardima. Kako u Srbiji većinu naučnih časopisa izdaju asocijacije ili institucije, to se čini u potpunosti da se dodela DOI brojeva i priprema meta podataka objedini i time u čini jednostavnijom i efikasnijom. U proteklom periodu u Narodnoj biblioteci Srbije je ispitan i primenjen celokupan DOI sistem, i uspostavljena je saradnja sa CrossRef-om. Ministarstvo za nauku i zaštitu životne sredine je finansiralo dodelu DOI brojeva članovima iz dvadeset pet naučnih časopisa, i to za period od 2002. do danas. Sa izdavačima svih tih časopisa potpisan je ugovor o dodeli DOI brojeva, i utvrđena su međusobna prava i obaveze. Planirano je da se broj časopisa koji će u ovom sistemu povećati u toku naredne godine. Trenutno u srpskom DOI sistemu postoji preko 2500 članaka u punom tekstu i u režimu otvorenog pristupa. Svi članci koji su citirani u drugim članovima uredno su povezani, te krajnji korisnik jednostavno dolazi do punog teksta. Takođe, deo članaka povezan je i kroz uzajamni katalog. Nove sveske referisanih časopisa se redovno dodaju po prispeću elektronskih verzija.

Spisak dostupnih časopisa:

- Acta periodica technologica
- Acta veterinaria
- Archive of oncology
- Archives of Biological Sciences
- Bulletin: Classe des sciences mathématiques et naturelles
- Ekonomski anali
- Facta universitatis - series: Physics, Chemistry and Technology
- Filozofija i društvo
- Geološki anali Balkanskog poluostrva
- Helia
- Instituta za pedagoška istraživanja
- Journal of Mining and Metallurgy, Section B: Metallurgy
- Journal of the Serbian Chemical Society
- Jugoslovenska medicinska biohemija Zbornik
- Južnoslovenski filolog
- Medicinski pregled
- Nuclear Technology and Radiation Protection
- Publications de l'Institut Mathématique
- Science of Sintering
- Serbian Astronomical Journal
- Starinar
- Stomatološki glasnik Srbije
- Temida

- Theoretical and Applied Mechanics
- Thermal Science
- Yugoslav Journal of Operations Research

Nakon tri godine realizacije DOI sistema, rezultati su vidljivi pre svega u povećanoj vidljivosti, kako u u globalnom WEB okruženju, tako i u lokalnom WEB okruženju Srbije, što bitno doprinosi citiranosti radova sa dodeljenim DOI brojevima. Tako je broj referisanih časopisa u ISI citatnim indeksima je značajno uvećan (2001. godine imali smo tri referisana časopisa, a ovu godinu završavamo sa šest). Kod časopisa koji su prisutni u ISI bazama imakt faktor je uvećan.

Prilog 6: Kratka projekcija razvoja Digitalne NBS (oktobar 2007.)

Digitalna NBS se gradi već punih pet godina, a rezultati se mogu videti na www.digital.nbs.bg.ac.yu. Jezikom brojeva rezultati se mogu iskazati kao više od pola miliona dokumenata u preko 50 digitalnih zbirki i oko 1.500 virtuelnih posetilaca dnevno. Iza ovih rezultata stoji Odeljenje za razvoj digitalne NBS, jedino takve vrste u Srbiji, kao i upravljački tim Narodne biblioteke Srbije, koji je prepoznao značaj digitalizacije i njeno mesto u savremenoj kulturi i u savremenom bibliotekarstvu.

Među velike uspehe digitalizacije ubrajamo i partnerstvo u projektu Evropske biblioteke, u ovaj panevropski projekat je za dve i po godine uključeno 10 digitalnih zbirki iz Srbije, koje zadovoljavaju evropske standarde u pogledu metapodataka, opisa zbirki i protokola za pristup. Direktor Narodne biblioteke Srbije član je Upravnog odbora ovog projekta, a TEL tim Narodne biblioteke Srbije nosi kompliment najuspešnijeg partnerskog tima.

TEL je inicijator projekta Evropske Digitalne Biblioteke EDL, čiji je glavni cilj da preraste u jedinstvenu centralnu tačku pristupa ukupnoj evropskoj kulturnoj baštini u digitalnom obliku, objedinjujući i resurse svih kulturnih sektora i institucija Evrope (biblioteka, muzeja i galerija, arhiva, instituta, itd.). Model koji Evropa primenjuje preko TEL-a i EDL-a predstavlja konkretan uzor za program i aktivnosti na nacionalnim nivoima svih evropskih zemalja, pa tako i u Srbiji.

Dalji planovi razvoja Digitalne NBS usmereni su u više pravaca: masovna digitalizacija građanske NBS (pre svega knjiga i periodike), kontinuirano obogaćivanje postojećih i novih zbirki, povećanje dostupnosti i dublja pretraživost kolekcija, strateška partnerstva na nacionalnom i internacionalnom planu, podrška digitalizaciji relevantnih zbirki van NBS, itd.

1. Dalji razvoj digitalnih zbirki. Pored stalnog obogaćivanja sadržaja postojećih kolekcija, proširivaće se i ponuda potpuno novih kolekcija. Na primer, razvijamo dve velike zbirke knjiga: Srpska književnost i Srpska nauka, sa po hiljadu knjiga u svakoj. U ovim zbirkama biće zastupljeni autori koji su najviše doprineli književnosti i nauci u Srbiji, izbor će sačinjavati redakcije ovih zbirki. Pored toga, prikličiće se i posebnu bazu podataka ukupne epske narodne poezije, pretraživu po naslovima, ključnim rečima, imenima itd. U planu su i posebne kolekcije periodike: ilikovni časopisi Srbije, muzički časopisi Srbije, kompleti Srpskog književnog glasnika i Misli. Planiramo i dalje širenje zbirke političke istorije Srbije, kroz digitalizaciju planova i programa svih političkih partija koje su bile ili jesu aktivne na teritoriji Srbije. U okviru ove zbirke već je digitalizovano svih trinaest srpskih ustava od 1835. do 2006. godine. Putem ove zbirke, koja prati političku tradiciju Srbije, Narodna biblioteka Srbije nastoji da doprinese izgradnji civilne kulture građana Srbije.
2. Dalja primena koncepta *Dubokog kataloga*, posebnog onlajn servisa Narodne biblioteke Srbije, biće i dalje razvijan. *Duboki katalog* znači direktne linkove iz bibliotečkog kataloga do digitalnih reprezentacija bibliotečke građe. Ideja je zapravo da se uspostavi obostrana veza na relaciji: bibliografska baza podataka - digitalni objekti, povezivanje bibliografskih zapisa u bazi podataka sa digitalnim prezentacijama opisanih objekata, i obrnuto, povezivanje digitalnih dokumenata sa njihovim punim bibliografskim opisima.
3. Formiranje Nacionalnog zvunog arhiva Srbije u Narodnoj biblioteci Srbije, kao centra digitalizovanog zvunog nasleđa srpskog naroda. Najbolja preporuka za Biblioteku je već digitalizovana Zbirka gramofonskih ploča na 78 obrtaja, koja broji preko 700 ploča, sadrži zvun

zapise zabeležene u velikim producentskim kućama Evrope u prvoj polovini 20. veka. Među njima su narodne pesme u izvođenju nekih od najpoznatijih pevača tog vremena (Teodora Arsenović, Sofka Nikolić, Tomićka, Mijat Mijatović), kola, narodne pesme i igre, himne i snimci popularnih melodija u izvođenju poznatih ansambala (Muzika Kraljeve garde, Orkestar Beogradske Opere, Muzika Savske divizije, Orkestar Berlinske opere), dela domaćih kompozitora umetničke muzike (Stanislava Binićkog, Stevana Hristića, Petra Konjovića, Mokranjca, Milivoja Crvanina), dela umetničke muzike poznatih kompozitora i izvođača (Lista u izvođenju Artura Rubinstajna, Skrbjina, Betovena), glasovi domaćih umetnika (Dobrice Milutinović, Olge Ilić, Josipa Rijovca).

4. Razvoj mreže digitalnih zbirki narodnih biblioteka u Srbiji, koje čine sastavni deo nacionalne kulturne baštine, u okviru Digitalne biblioteke Srbije, koja bi obuhvatila digitalizovane sadržaje svih javnih biblioteka u gradovima Srbije. Narodna biblioteka Srbije nudi svoj know-how, svoje hardverske i softverske resurse drugim bibliotekama i spremna je da organizuje i koordinira rad na teritoriji cele Srbije. Najznačajniji partner na ovom projektu bi bila Biblioteka Matice srpske, čiji se fond u velikoj meri ne preklapa sa fondom Narodne biblioteke Srbije, a od izuzetnog je značaja sa stanovišta multikulturalnosti i višeznačnosti.
5. Doprinos NBS budućem Nacionalnom centru za digitalizaciju u Srbiji. Sa najvećim brojem digitalizovanih objekata i petogodišnjim iskustvom u izgradnji digitalnih zbirki, Narodna biblioteka Srbije zauzela je vodeće mesto među institucijama kulture u Srbiji i okruženju, kada je u pitanju digitalizacija. Ova vodeća pozicija stvara pretpostavke za ostvarivanje funkcija državnog centra za digitalizaciju, koji bi radio na obezbeđivanju uslova za efikasan, interoperabilan i kontinuiran program i aktivnosti digitalizacije kulturne baštine i savremene kulturne produkcije Srbije. NCD pri NBS treba da bude centralna nacionalna ustanova za primenu usvojene nacionalne strategije digitalizacije, definiciji i primeni standarda, evidenciji i koordinaciji procesa digitalizacije kulturne baštine svih tipova i porekla, prikupljao podatke o digitalizovanim objektima u svim institucijama.
6. Dalje unapređenje međunarodne saradnje i aktivnosti Digitalne NBS. Navodimo neke primere saradnje, karakteristične za dalji razvoj naših međunarodnih programa i aktivnosti u domenu digitalizacije.

Na inicijativu Narodne biblioteke Srbije, pokrenut je projekat evropske Romske zbirke, u okviru Evropske biblioteke, projekat koji za cilj ima prikupljanje podataka o grafičkim evropskim bibliotekama na romskom jeziku, kao i digitalizaciju jednog broja odabranih knjiga na romskom jeziku i njihovu onlajn prezentaciju. U ovom projektu, koji je u Evropskoj biblioteci označen kao izuzetno značajan, Narodna biblioteka Srbije je koordinator. Putem ovog projekta, Narodna biblioteka Srbije pokazuje da je zainteresovana ne samo za digitalizaciju srpske, nacionalne baštine, već i baštine drugih kultura i naroda koji su integralni elementi kulture Balkana i Evrope. Dosadašnji rezultati mogu se videti na <http://www.digital.nbs.bg.ac.yu/romani/wiki/>.

Digitalizacijom zbirke srednjovekovnih rukopisnih knjiga, Narodna biblioteka Srbije se 2006. godine našla na trećem mestu u Evropi po broju digitalizovanih dokumenata starih rukopisa, odmah iza nacionalnih biblioteka Češke Republike i Islanda. Ova činjenica je bila preporuka Narodnoj biblioteci Srbije za pridruženo partnerstvo (jedino moguće za našu zemlju) u projektu ENRICH, koji za cilj ima izgradnju evropske digitalne biblioteke rukopisnih knjiga, na bazi češkog Manuscriptoriuma, <http://www.manuscriptorium.com/>. Češka nacionalna biblioteka je koordinator ovog projekta koji se ostvaruje u okviru evropskog programa eContentPlus.

U toku su pregovori oko partnerstva u projektu EOD (Ebooks on Demand), <http://www.books2ebooks.eu/>. Ovaj projekat za cilj ima implementaciju još jednog servisa u bibliotekne kataloge: to je digitalizacija knjiga na zahtev, što korisnicima omogućava još jednu uslugu za digitalno doba, da dobiju kompletnu knjigu u e-formatu iz bilo koje biblioteke koja je uključena u ovaj projekat. Servis EOD je deo šireg evropskog projekta, «Digitalizacija na zahtev», u okviru programa eTEN.

Narodna biblioteka Srbije je u pregovorima sa Kongresnom bibliotekom iz Vašingtona i Francuskom nacionalnom bibliotekom, oko partnerstva u projektima Svetske digitalne biblioteke i Frankofone digitalne biblioteke.

Prilog 7: Zahvalnost

Zahvaljujem se kolegicama iz NBS: Vesni Stevanovi , Biljani Kosanovi , Tamari Butigan i Vesni Injac na njihovom doprinosu pojedinim priložima, kao i kolegama iz Komiteta za digitalizaciju nacionalne kulturne i nau ne baštine pri Komisiji za saradnju Srbije sa UNESCO-om i članovima Radne grupe za digitalizaciju Ministarstva za kulturu Republike Srbije, na korisnim sugestijama i komentarima tokom naših prvih sastanaka povodom rada na Nacrtu strategije i Akcionog plana za digitalizaciju kulturne baštine u Srbiji. Naro ito se zahvaljujem kolegi Nikoli Pavlovi u, bez kog ne bi bilo ovakve Digitalne NBS kakvu danas imamo.

BOSNIACA 50

